

vel contractum, qui ponere valent liberum consensum eumque satis manifestare, nisi positivo iure canonico vel civili prohibeantur. Huc spectant ecclesiasticae leges, ex. gr. superius memoratae de alienatione bonorum ecclesiasticorum (437), vel de voto religiosae paupertatis (383. sqq.), et in iure Romano ea quae spectabant ad servos vel quae etiam nunc vigent quoad civiliter interdictos, itemque ad pupilos, minores, filios familias etc. (1).

651. Pactis dimissis, ad *contractus* quod spectat distinguendum in primis est inter contractum, et quasi contractum. Contractus simpliciter ille dicitur qui verum et expressum habet partium consensum; quasi contractus vero ille appellatur qui habet consensum partium implicitum vel praesumptum. Huc recidit alia distinctio in contractus *explicatos* et *implicitos* seu *interpretativos*. Quasi contractus fundantur in factis honestis et utilibus, propter quae quis ex aequitate obligatur, et licet expresse non consenserit iure praesumitur consensisse. Si ex. gr. tutor quasi contrahit cum pupillo, quatenus *tutor* rite officio suo fungatur et pupillus eum reddat indemnem. Ex quo fluit, quasi contractum per se esse gratuitum sola servata damnorum compensatione.

652. In quolibet contractu distinguenda sunt multiplicis generis elementa, scilicet:

a) *substantia*, et ea sunt sine quibus perit contractus essentia vel generica vel specifica: sic consensus in quolibet contractu, merx in emptione et venditione etc.

b) *natura*, quae nempe licet per se pacto vel contractui insint, possunt tamen per pactum speciale inter contrahentes tolli salva substantia contractus. Sic vendor per se obligatur de evictione, hoc est ille qui emit potest ad ipsum recurrere, si res vendita ab aliquo tertio tamquam propria vindicetur, ut vendor pretium restituat et reparet damnum; et hoc per se quamvis non exprimatur, semper implicitum continetur in quilibet emptione vendi-

(1) Zallinger, de pact. §. 543.

tione. Attamen per pactum speciale posset vendor ab hac obligatione erga emptorem liberari.

c) *solemnia*, quae nempe ad iuridicam formam statutam a lege in contractibus pertinent. Quae quidem si formam substantialem, seu valorem contractus respiciunt dicuntur *intrinseca*, si vero solum liceitatem iuridicam *extrinseca*: (1)

d) *accidentalia* quae scilicet pro libitu contrahentium esse vel abesse possunt in contractu inito.

653. Contractus alii sunt *nominati*, alii *innominati*. Nominati dicuntur qui nomen habent certum in iure, ut *commodatum*, *depositum*, *societas* etc. Innominati vero qui nomen speciale ex variis omnino modis quibus fieri possunt habere non valent; hinc comprehenduntur quadruplici illa classe *do ut des*, *facio ut facias*, *do ut facias*, *facio ut des*. Item sunt vel *consensuales* vel *reales* prout solo contrahentium consensu, vel traditione rei sequuta conficiuntur. Denique *bilaterales* seu *synallagmatici* et *unilaterales*. Contractus bilateralis obligat utramque partem *ex eodem titulo*: unilateralis obligat unam partem dumtaxat. Aliae partitiones exquisitiores contractuum, quibus dicuntur *iuris civilis* et *iuris gentium*, *stricti iuris* et *bonae fidei*, *onerosi* et *gratuiti* etc. ab auctoribus recensentur, quas hic innuisse sufficiat. (2)

654. Diximus quosdam contractus consensuales ideo appellari quod in sola partium conventione, seu consensu consistant. Porro

a) Ad contractus consensuales revocantur: *emptio venditio*, *locatio conductio*, *emphyteusis*, *societas*, *mandatum*.

b) Emptio venditio est contractus consensualis de pro certo pretio tradenda. Ad emptionem venditionem referuntur ea quae spectant ad rationem pretii, eiusque conditiones, ad modum reparandi laesiones quae in ea obtineant, ad obligationem quae inde oritur, ad pacta specia-

(1) Sic post Conc. Trid. praesentia parochi *ad valorem* spectat matrimonii, proclamationes vero solum ad liceitatem iuridicam ecclesiasticam pertinent.

(2) Pichler de pact. nn. 16 sqq.

lia quae quandoque eam comitantur, *ad actiones* denique quae ex ea oriuntur. (1)

c) Locatio conductio est contractus consensualis de usu rei ad certum tempus, aut de opera illiberali, pro certa mercede praestanda. Dicitur de opera illiberali, nam quae liberalis est, seu ingenio producitur, non tam mercedem recipit, quam honorarium.

d) Emphyteusis est contractus consensualis de dominio utili praedii, in perpetuum vel ad tempus non modicum, alteri concedendo, pro certo anno canone in agnitionem dominii directi ab emphyteuta praestando.

e) Societas est contractus consensualis de re vel operis communi possessione vel actione, lucri faciendi causa communiter dividendi. De hac alias diximus (pag. 157).

f) Mandatum est contractus consensualis, quo negotium honestum ab alio ex fiducia commissum, gratis administrandum gerendumque suscipitur.

655. Ad contractus reales vero, qui scilicet a *rei traditione* substantiam capiunt, revocantur: *mutuum, commodatum, depositum, pignus*.

Mutuum est contractus realis quo res fungibilis ita alicui datur, ut eius fiat et postea res eadem in genere ab eo restituatur.

Commodatum est contractus realis, quo res non fungibilis ad certum tempus et usum gratis ita traditur ut finito usu eadem in specie restituatur.

Depositum est contractus realis, quo aliquid alicui gratias custodiendum traditur, ut idem in specie reddatur ad deponentis arbitrium.

Pignus est contractus realis, quo res a debitore creditori traditur in securitatem crediti, ea lege ut 'soluto debito res in specie restituatur. Differt pignus ab hypotheca quia in hac res quidem conventione obligatur, non tamen traditur. Praeter pignus et hypothecam, huc etiam pertinet fideiussio; qua quis sese obligat ad solvendum debitum si debitor ipse non solvat. (2)

(1) De his DD. ad lib. III. Decr. tit. 17.

(2) Ios. Ferrari Sum. Inst. cann. lib. II. titt. 17. 18.

656. Porro ex hactenus enumeratis contractuum speciebus, liquet eas omnes ad ius ecclesiasticum pertinere, quatenus ex iis circa temporalia Ecclesiae bona vel generatim iura, pro multiplo controversiarum ratione, *actiones civiles* seu pecuniae, oriri in *foro externo* possunt. Hac enim tantum ratione ad causas ecclesiasticas pertinent. Diversi enim generis sunt obligationes quae ex ipsis in *foro conscientiae* oriri possunt.

657. Quemadmodum Ecclesia temporalia bona recensitis hactenus modis acquirere, alienare, dispensare potest, ita ea, *donatione* legitime sibi vindicat. Est autem donatio quasi *doni datio*, seu liberalitas in aliud nullo iure cogente collata. Donatio alia est *causa mortis*, alia *inter vivos*. Donatio causa mortis, non nisi donantis morte sequuta efficax est; potest enim semper ab eo, quoad vivit, revocari; donatio inter vivos est regulariter, hoc est paucissimis casibus in iure exceptis, irrevocabilis. Haec est vel *realis* vel *conventionalis*; realis insuper alia est donatio proprie dicta, quae ex mera liberalitate procedit; alia *remuneratoria*, quae ob merita fit, alia denique *reciproca* quando fit ex utraque parte.

Simul cum donatione connectitur in iure *transactio* quae definitur: Conventa decisio rei dubiae, vel controversae, aliquo dato et aliquo retento. Cum igitur in transactione aliquid reciproce donetur, hinc ad donationem etiam revocatur quadantenus, licet contractum non excludat. Rursus cum transactio ad id maxime fiat, ut lites quo magis fieri potest devitentur; facile intelligitur cur in sacris canonibus pluribus commendetur tamquam salutare remedium, nisi tamen de iis agatur in quibus vel ab ipsa rei natura respuatur, vel Ecclesia notabile damnum inde periperet.

658. Denique inter modos quibus Ecclesia acquirit bona temporalia, recensentur actus ultimae voluntatis, scilicet testamentum et legatum.

a) Testamentum est ultima voluntas, legitime declarata, de eo quod quis post mortem suam de rebus suis fieri velit. Testamentum multiplices habet divisiones prout est

scriptum et nuncupativum, solemne et non solemne, publicum et iudiciale, ad pias causas et commune, privilegiatum et non privilegiatum.

b) Legatum est donatio quaedam a defuncto relicita, et ab herede praestanda.

659. Haud sane nos latet, nos in his causis beneficialibus ita esse versatos ut plura vix innuere, plura etiam omittere necesse fuerit. Brevis enim haec complexio hunc sibi scopum praestituit, ut qui dein ad Decretalium libros evolvendos accedant perfectioremque iuris notitiam exquirant, non omnino hospites ac peregrinos in iis sese inventiant.

SECTIO II.

De causis matrimonialibus.

§. I. Notiones praeviae ad tractationem causarum matrimonialium.

660. Causae matrimoniales ex catholica doctrina (*Conc. Trid. Sess. XXIV. can. 12*) pertinent exclusive ad Ecclesiam. Agitur enim de matrimonio christiano, quod fuit a Christo elevatum ad dignitatem sacramenti, quale est inter baptizatos si contrahant valide (1).

661. Matrimonium considerari potest sub triplici respectu; scilicet, ut contractus *naturalis*, ut contractus *civilis*, ut *sacramentum*. Verum tres huiusmodi respectus in matrimonio christiano, non indicant nisi eius relationes ad varia obiecta, et absurde spectarentur tamquam constituentes tres species contractus diversas et separabiles.

662. Cum de matrimonio fuse agatur tum in theologia dogmatica tum in theologia morali, hic nobis dumtaxat considerandum venit matrimonium quatenus obiectum est iudicii ecclesiastici, atque etiam hoc pacto, ut in hac comple-

(1) Cr. *Epistolam Pii IX ad regem Sardiniae anno 1852.*

xione potissima innuenda nobis sint, reliqua exquisitiora praetermittere fas sit.

663. Porro matrimonium, prout obiectum est iudicii ecclesiastici, considerari potest:

a) ut *contrahendum*, ex obligatione orta per *sponsalia* rite inita. Huc pertinent *forma contrahendi*, *necessaria deliberatio*, *designatio certae personae*, *animus sese obligandi*, *mutua promissio*, *externa promissionis manifestatio*, quae omnia ad intrinsecam spectant sponsalium validitatem; itemque variae causae quibus possunt dissolvi ex ecclesiastica lege. Ex his enim omnibus controversiae multiplicis generis exurgere possunt circa sponsalia, quae ab ecclesiastico iudice sunt dirimendae.

b) Deinde spectari potest matrimonium ut iam *contractum*, idque dupli modo, prout consideratur vel ut *ratum* solummodo, vel ut etiam *consummatum*. Hinc vel agitur de dissolutione matrimonii *rati* et non *consummati* per auctoritatem Ecclesiae, hoc est summi Pontificis, vel de dissolutione matrimonii *rati* et *consummati* inter infideles ob conversionem unius ad fidem, iuxta modum ab Apostolo sancitum (I. Corinth. VII. 15); vel de *declaratione nullitatis* matrimonii *rati* et *consummati*, ob existens impedimentum dirimens, quando contractum fuit.

664. Impedimenta autem matrimonii distinguuntur in *dirimentia* quae matrimonium irritum efficiunt et *impedientia* quae illud illicitum reddunt. Dirimentia ex Ecclesiae doctrina et legibus continentur notis versiculis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen;
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas;
Si sis affinis, si clandestinus et impos;
Raptave sit mulier parti nec redditum tutae:
Haec facienda vetant connubia facta retractant.

Ubi tamen notandum est, impedimentum est, illud *clandestinitatis*, quod dicitur, vim habere tantum in iis locis ubi promulgatum est decretum concilii tridentini (*Sess. XIV. c. 1. de Ref. Matr.*) iuxta formam promulgationis omnino peculiarem ibidem statutam.